

Arkeologisk förundersökning

Ekbackens gård

Om- och tillbyggnation vid fd. Vångdalens kriminalvårdsanstalt

Uppsala-Näs socken

Uppsala kommun

Uppland

Robin Olsson

Rapport 2005:21, avdelningen för arkeologisk undersökningar

Utgivning och distribution

Upplandsmuseet
S:r Eriks gränd 6
Tel 018-16 91 00 (vx)
Fax 018- 69 25 09
www.upplandsmuseet.se

© Upplandsmuseet 2005

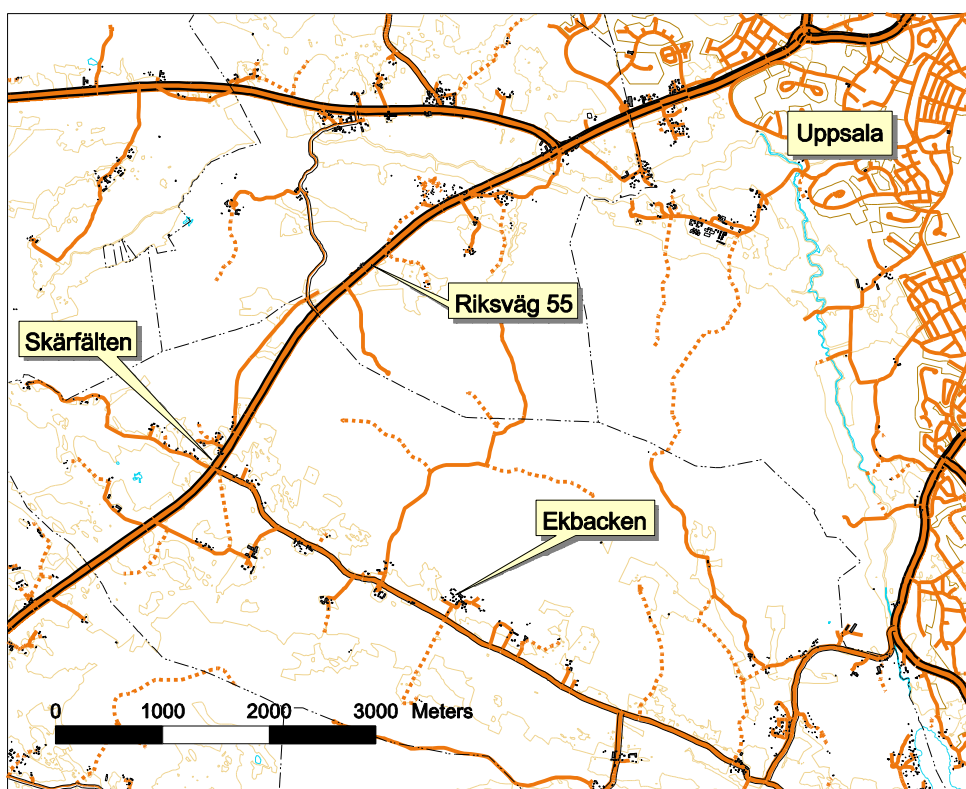
Planer och omslagsfoto: Robin Olsson
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3212

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	4
Metod	5
Fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	6
Antikvariska slutsatser	7
Sammanfattning	8
Administrativa uppgifter	9

Inledning

Med anledning av planerade om- och tillbyggnadsarbeten på Ekbackens gård (fd Vångdalens kriminalvårdsanstalt) har Upplandsmuseet genomfört en arkeologisk förundersökning på fastigheten Vångelsta 6:8, Uppsala-Näs socken i Uppsala kommun. Förundersökningen utfördes den 21 november 2005 av Robin Olsson och Malin Gustafsson, Upplandsmuseet. Rapportansvarig var Robin Olsson. Exploatör och kostnadsansvarig var Anders Högberg, Ekbackens gård.



Figur 1. Översikt med Ekbacken markerad. Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3212.

Bakgrund

I samband med Anders Högbergs pågående upprustning av byggnaderna inom Ekbackens gård väcktes frågan om fornlämningsituationen, särskilt inom området söder om de låga bostadslängor som skall byggas om.

I området söder om detta område ligger fyra skärvstenshögar, nr 47 i fornminnesregistret för Uppsala-Näs socken. Vid ett samråd på plats mellan exploatören och länsstyrelsen gjordes en överenskommelse att en arkeologisk förundersökning skulle genomföras i syfte att fastställa i vilken omfattning

marken mellan bostadslängan och den nordligaste av skärvtenshögar innehöll fornlämningar.

Det planerade byggnationsarbetet består huvudsakligen i att bygga nya hus på de befintliga grunderna av de hus som står där nu. En viss utbyggnad kommer att göras då de nya husen förses med burspråk som sträcker sig upp till två m söder om de befintliga huskropparna (Anders Högberg, muntlig uppgift).

Metod

Efter en inledande okulär besiktning med fotodokumentation genomfördes en mindre maskinschaktning, då två schakt grävdes mellan den södra bostadslängan och den nordligaste skärvtenshögen. Schakten och de lager som framkom fotodokumenterades, beskrevs och mättes upp manuellt. Ett mindre schakt som tagits upp för bergvärme, och fortfarande delvis stod öppet, dokumenterades också.

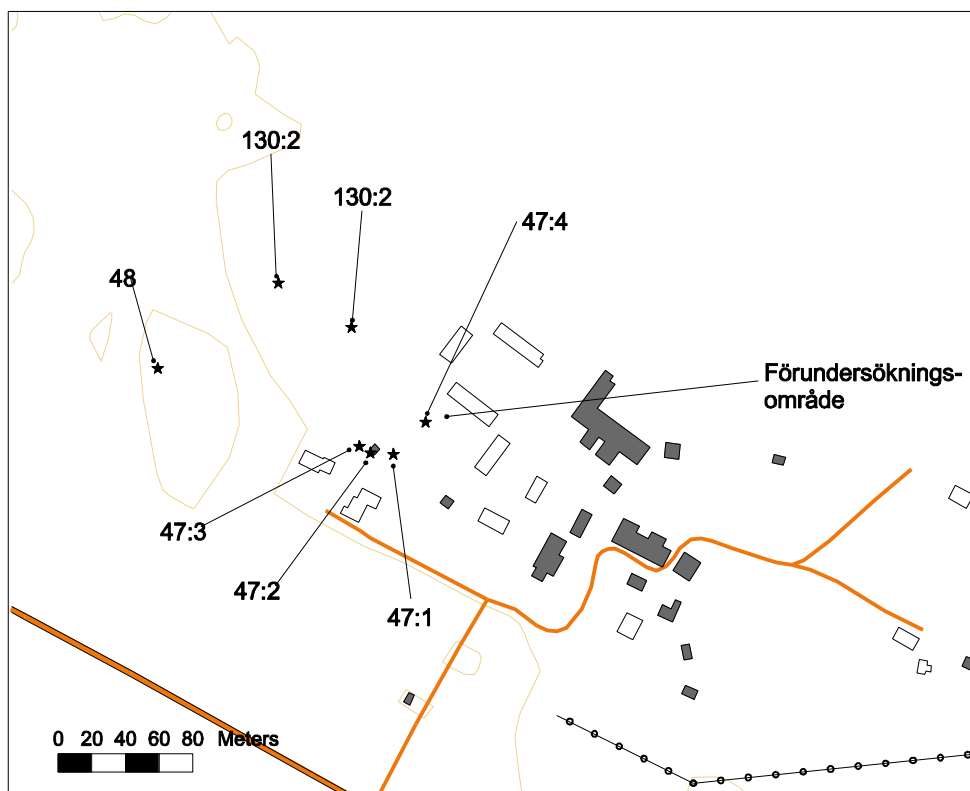
Fornlämningssmiljö

I förundersökningsområdets närmiljö fanns ett antal lämningar av förhistorisk karaktär (fig 3). Den närmaste lämningen var av den redan omnämnda Uppsala-Näs 47, som utgjordes av fyra skärvtenshögar, 5 - 10 m i diameter och 0,3 - 1,0 m höga. Alla fyra har i varierande grad påverkats av sentida aktiviteter. Marken mellan skärvtenshögar var täckt av en gräsmatta och hade jämnats till, möjligen då den befintliga huslängan uppfördes på 1970-talet.



Figur 2. Den övertorvade skärvtenshögen Uppsala-Näs 47:4. Förundersökningsområdet var beläget mellan skärvtenshögen och bostadslängan till vänster i bakgrunden. Foto: Robin Olsson, Upplandsmuseet

Vidare fanns lämningarna Uppsala-Näs 130: 1 och Uppsala-Näs 130:2, som utgjordes av runda övertorvade stensättningar. Dessa lämningar var belägna 80 respektive 130 m nordväst om förundersökningsområdet och var på inget vis påverkade av de planerade arbetena. Detsamma gällde för Uppsala-Näs 48, en rund stensättning närmare 180 m väster om förundersökningsområdet.



Figur 3. Översikt av Ekbackens gård med närläggna lämningar markerade. Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3212.

Undersökningsresultat

Schakt 1 låg 3,0 m ut från husväggen. Schaktet var 3,5 m långt, 0,60 m brett och 0,50 m djupt. Det översta lagret i schaktet utgjordes av 0,20 m grästorv. Därunder vidtog ett 0,30 m tjockt lager av omrörda fyllnadsmassor med tegel, gammalt bruk och fönsterglas. I botten av schaktet vidtog steril lera.

Schakt 2 låg 6,8 meter ut från husväggen. Schaktet var 7,5 m långt, 0,60 m brett och 0,75 m djupt. I likhet med det första schaktet var det översta lagret ett 0,20 m tjockt grästorvslager. Därunder kom ett 0,30 m tjockt lager omrörda fyllnadsmassor. Under detta framkom dock ett bevarat kulturlager, 0,25 m tjockt och mycket mörkt brunt till färgen (fig 4). Lagret innehöll enstaka kol, relativt rikliga mängder bränd lera samt skärvig sten. Eftersom kol endast framkom spritt

i lagret och inte härrörde från en specifik anläggning, exempelvis en härd, togs inget kolprov.

Den del av bergvärmeschaktet som stod öppet var närmast huskroppen och uppvisade, i likhet med schakt 1, endast omrörda fyllnadsmassor under grästorven. I den igenfyllda delen av schaktet, längre ut från huskroppen, syntes dock enstaka skärvig sten och bränd lera i ytan. I ett annat, fortfarande helt öppet bergvärmeschakt beläget invid ett bostadshus norr om det aktuella, syntes tydligt att marken 3-4 meter intill huskroppen var omrörd.



Figur 4. Del av schakt 2 med det mörka kulturlagret synligt i botten. Till höger syns skärvig sten. Foto: Malin Gustafson, Upplandsmuseet.

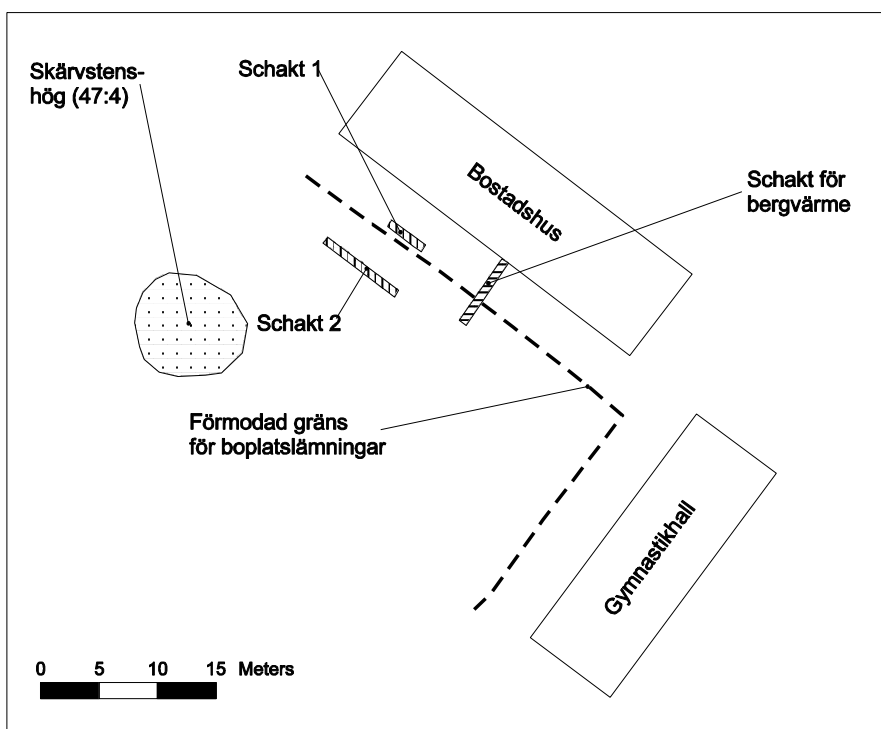
Antikvariska slutsatser

Upplandsmuseet konstaterade att en boplatzlämning utgörandes ett relativt tjockt kulturlager fanns mellan huslängan och den nordligaste skärvstenshögen. Det konstaterades även att ett område på 3-4 m söder om huslängan utgjordes helt och hållet av omrörda massor och att dessa lager även täckte kulturlagret med ca 0,50 m. Med största sannolikhet var så även fallet med den år 1977 uppförda gymnastiksalen, vilken ligger i vinkel med den aktuella bostadslängan. Med detta i åtanke kan en största utbredning av boplatzlämningarna skissas (fig 5). Med tanke på den flacka topografin kring skärvstenshögen är det troligt att hela

området jämnats till och att massor påförts. Det bör dock finnas fortfarande möjligheter att hitta opåverkade kulturlagerrester och anläggningar under de omrörda massorna.

Upplandsmuseet anser att det inte finns några hinder ur antikvarisk synpunkt till att genomföra de planerade om- och tillbyggnadsarbetena. Ej heller bör det vara något hinder att använda ytan mellan huslängan och skärvstenhögen till trädgård, *så länge inga markarbeten utförs djupare än 0,50 m under ytan.*

Upplandsmuseets anser vidare att större mark- och anläggningsarbeten mer än 3-4 m söder om bostadshuset endast kan genomföras om dessa föregås av en arkeologisk undersökning.



Figur 5. Plan med schakt, skärvstenshög och boplatzlämningarnas utbredning markerade.

Sammanfattning

Med anledning av om- och tillbyggnation vid Ekbackens gård (f d Vångdalens kriminalvårdsinstans) genomförde Upplandsmuseet en arkeologisk förundersökning i november 2005. Vid förundersökningen påträffades ett kulturlager i anslutning till den kända fornlämningen **Uppsala-Näs 47:4**, som utgjordes av en skärvstenshög. Kulturlagret överlagrades av stora mängder påförda raseringsmassor. Upplandsmuseet har inga invändningar av antikvariska skäl till de planerade arbetena, och har heller inget att erinra till att området används till trädgård. Däremot bör i framtiden alla eventuella mark- och anläggningsarbeten i det aktuella området föregås av en arkeologisk undersökning.

Administrativa uppgifter

<i>Plats:</i>	Vångelsta 6:8, Uppsala-Näs socken
<i>Raänr:</i>	47
<i>Fornlämningstyp:</i>	Skärvtenshögar
<i>Undersökningstyp:</i>	Förundersökning
<i>Orsak:</i>	Planerad ny- och ombyggnation
<i>Undersökningsperiod:</i>	2005-11-21
<i>Personal:</i>	Robin Olsson, Malin Gustafsson
<i>Upplandsmuseets projnr:</i>	8182
<i>Upplandsmuseets dnr:</i>	1011/05
<i>Beställare:</i>	Anders Högberg, Ekbackens gård.
<i>Länsstyrelsens beslut:</i>	2005-11-11
<i>Länsstyrelsens dnr:</i>	431-10761-05
<i>Dokumentationsmaterial:</i>	Förvaras i Upplandsmuseets arkiv
<i>Fynd:</i>	-